

Accountantsverslag 2015

Gemeente Lansingerland

5 juli 2016

VERTROUWELIJK

Aan de leden van de gemeenteraad
van de gemeente Lansingerland
Postbus 1
2650 AA BERKEL EN RODENRIJS

Onderwerp
Accountantsverslag 2015 gemeente Lansingerland

Datum
5 juli 2016

Geachte leden van de gemeenteraad,

Hierbij ontvangt u ons accountantsverslag over het boekjaar 2015. Daarin zijn onze belangrijkste controlebevindingen samengevat. Voorts treft u een analyse aan van de ontwikkelingen in uw vermogen en resultaat.

De jaarrekening is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Lansingerland. In overeenstemming met uw opdracht hebben wij hebben de jaarrekening 2015 gecontroleerd.

Onze bevindingen hebben wij op 9 mei 2016 en op 15 juni 2016 met uw commissie BAC besproken. Bij die gelegenheden hebben wij ook uw vragen beantwoord.

De jaarrekening 2015 en daarmee onze accountantscontrole, is later dan gepland gereed. De oorzaak hiervan is dat verantwoordings- en controleinformatie over de bestedingen in het Sociaal Domein laat beschikbaar zijn gekomen. In dit accountantsverslag is rekening gehouden met de informatie die tot en met 27 juni 2016 door uw gemeente is ontvangen.

Wij maken u erop attent dat voor dit accountantsverslag een beperkte verspreidingskring geldt. Het accountantsverslag is uitsluitend bestemd voor de gemeenteraad en het college. Het is zonder voorafgaande toestemming niet toegestaan om dit accountantsverslag te publiceren. Dit geldt ook voor de publicatie op uw website.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

F.A.J. van Kuijck RA RO EMIA

cc: College van burgemeester en wethouders

Inhoudsopgave

Hoofdpunten van de controle	5
Grondexploitatie	10
Sociaal domein	20
Overige bevindingen controle jaarrekening	24
Analyse vermogen en resultaat	28
Interne beheersing	31
Actuele ontwikkelingen	35
Bijlagen	37
Bijlage A: Overzicht gecorrigeerde fouten	38
Bijlage B: Disclaimer en beperking in gebruik	39

Hoofdpunten van de controle

Hoofdpunten van de controle

Verloop van de controle

De jaarrekeningcontrole bij de gemeente Lansingerland is op 21 maart 2016 gestart. Op een aantal punten heeft de gemeente tijdens onze controle geconstateerd dat een correctie noodzakelijk is. In bijlage A is een overzicht van de correcties opgenomen.

De doorlooptijd van de controle is langer dan gepland. De gemeente heeft verantwoordings- en controleinformatie over de bestedingen in het Sociaal Domein deels pas in mei en juni 2016 ontvangen. Dat heeft geleid tot aanpassing van het jaarresultaat (als gevolg van lagere bestedingen Persoonsgebonden Budgetten WMO en Jeugdhulp).

De versie van de jaarrekening waar wij onze controleverklaring bij geven, hebben wij op 22 juni 2016 van uw gemeente ontvangen. Bij het schrijven van dit accountantsverslag hebben wij rekening gehouden met de tot en met 27 juni ontvangen informatie over het Sociaal Domein.

Reikwijdte van de controle

Met de opdrachtbevestiging van 9 oktober 2015 heeft u ons de opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2015. De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging en in het dienstverleningsplan en controleprotocol voor 2015. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking in de reikwijdte van onze controle.

Tijdens de uitvoering van de oorspronkelijke controleplanning hebben zich geen wijzigingen van materieel belang in de reikwijdte voorgedaan. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2015 voldoende voor de doelstelling van de externe controle.

In het dienstverleningsplan 2015 is voor de jaarrekeningcontrole 2015 een specifiek aandachtspunt opgenomen:

- De verbetering van het resultaat op het project Westpolder-Bolwerk als uitkomst van de onderhandelingen met de ontwikkelaar en een fiscale optimalisatie.

Belangrijke bevindingen grondexploitaties

De waardering van de gronden en het onderhanden werk is – per definitie - met de nodige (grote) onzekerheden/bandbreedten omgeven. In de toelichting op de balanspost voorraden in de jaarrekening is toegelicht dat met name de huidige marktontwikkelingen gekenmerkt worden door een hoge mate van onzekerheid en dat de waardering in de jaarrekening mede gebaseerd is op de keuze voor een bepaald scenario voor de langere termijn. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing is toegelicht wat het mogelijke effect is van negatievere scenario's dan gehanteerd voor de waardering in de jaarrekening. Door de gemeente is bij het opstellen van de jaarrekening berekend dat voor het afdekken van de ingeschatte risico's in de grondexploitaties, rekening houdend met de kans op optreden van de risico's, een bedrag van € 58,2 miljoen aan weerstandscapaciteit benodigd is. Daarbij is toegelicht dat, als alle risico's zich tegelijkertijd in volle omvang zouden voordoen, het maximale risico hoger is, namelijk € 125 miljoen.

Onze conclusies ten aanzien van de waardering in de jaarrekening 2015 en de onderbouwing daarvan zijn als volgt:

Hoofdpunten van de controle

Westpolder-Bolwerk

De voorziening vanwege verwachte verliezen in de grondexploitatie Westpolder Bolwerk is in 2015 met ruim € 21 miljoen verlaagd. Op onderdelen blijft het risicoprofiel hoog. Deze risico's zijn door de gemeente onderkend en op hoofdlijnen in de paragraaf grondbeleid en in de jaarrekening toegelicht. Wij adviseren de ontwikkeling van deze risico's en de interne beheersmaatregelen die de risico's moeten verkleinen te blijven monitoren.

Het fiscale voordeel dat is ingerekend is onderbouwd door een brief van de Belastingdienst. De voorwaarden die de Belastingdienst benoemd zijn relevant voor het daadwerkelijk behalen van het fiscale voordeel. De toets op de naleving van deze voorwaarden in 2015 geeft aandachtspunten die om acties in 2016 vragen. Wij adviseren de gemeente daar prioriteit aan te geven.

Grondexploitaties overige woningbouwlocaties

De grondexploitatieberekeningen en de waardering van de niet in exploitatie genomen gronden en de bouwgronden in exploitatie in de jaarrekening zijn toereikend onderbouwd. Kennis nemen van de toelichting in de jaarrekening is daarbij essentieel. Daarin wordt toegelicht wat de gehanteerde uitgangspunten, risico's en onzekerheden bij de waardering van de grondexploitaties zijn geweest.

Grondexploitaties bedrijfsterreinen

De omvang van het aanbod aan bedrijfsterreinen in de gemeente bedraagt circa 150 hectare. Het geïnvesteerde vermogen bedraagt ruim € 100 miljoen, inclusief het aandeel van uw gemeente in Bleizo en Hoefweg. De nog te realiseren verkopen voor de bedrijfsterreinen Oudeland en Leeuwenhoekweg bedraagt € 160 miljoen. Wij hebben kennis genomen van de onderbouwing van de grondexploitatieberekeningen die ten grondslag liggen aan de waardering in de jaarrekening. Daarbij is ook gekeken naar recente onderzoeken die in 2015 zijn uitgevoerd en waarvan de uitkomsten zijn meegenomen in de actualisatie 2015. Onze conclusie is dat de uitgangspunten en het scenario dat de gemeente bij de verschillende exploitaties kiest, voldoende onderbouwd zijn, maar dat de onzekerheid vanwege de inherente onzekerheden in de markt zeer groot is. De onzekerheid betreft met name het moment van de afzet van de gronden en in mindere mate de prijzen.

Vanwege de omvang van de grondexploitaties bedrijfsterreinen en het financiële belang hiervan voor de gemeente, gecombineerd met de onzekerheid over de afzet van de gronden voor bedrijfsterreinen is in uw jaarrekening hierover ook een passage opgenomen dat mede door deze inherente onzekerheid de geprognosticeerde resultaten van uw grondexploitaties kunnen wijzigen. In aansluiting hierop hebben wij in onze controleverklaring een paragraaf ter benadrukking van deze onzekerheid ten aanzien van de waardering van de grondexploitaties opgenomen.

Hoofdpunten van de controle

Analyse vermogen en resultaat

Het eigen vermogen van de gemeente Lansingerland ultimo 2015 bedraagt € 71,6 miljoen, inclusief het voordelig gerealiseerde resultaat 2015 van € 21,2 miljoen.

In het afzonderlijke hoofdstuk 'Analyse vermogen en resultaat (incl. risicomanagement)' gaan wij meer gedetailleerd in op de analyse van (de mutaties in) het vermogen en het gerealiseerde resultaat over 2015.

Het is u bekend dat de financiële positie van de gemeente Lansingerland in relatie tot de benchmark en de financiële risico's moet verbeteren. Het resultaat in de jaarrekening 2015 draagt hier positief aan bij. De omvang van de weerstandscapaciteit (de algemene reserve) is gestegen. De algemene reserve is in relatie tot benchmarkgegevens nog steeds wel laag om te dienen als buffer voor mogelijke tegenvallers. Ook voor de toekomst zijn positieve ontwikkelingen zichtbaar: De meerjarenbegroting 2016-2019 laat verwachte positieve resultaten zien en een toename van de algemene reserve en daarmee het beschikbaar weerstandsvermogen.

Het beleid van uw gemeente is erop gericht om enerzijds de algemene reserve te verhogen en anderzijds verdere tegenvallers in de grondexploitatie te voorkomen.

Interne beheersing en interne controle

In onze management letter van 17 februari 2016 hebben we de bevindingen over de interne beheersing uiteengezet. Ons algemene beeld over de ontwikkelingen van de interne beheersing is positief. Wij zien dat de gemeente op meerdere onderwerpen werkt aan verbetering van de interne beheersing en de kwaliteit van de informatievoorziening en actief inspeelt op actuele ontwikkelingen. Vanuit financieel perspectief adviseren wij prioriteit te (blijven) geven aan de aandachtspunten en aanbevelingen op het gebied van beheer en onderhoud, de drie decentralisaties, de grondexploitaties en de interne controles op inkoop en (Europese) aanbestedingen.

Geïdentificeerde fouten en tekortkomingen in de toelichtingen

De materialiteit bij de planning en uitvoering van onze controle was € 1,9 miljoen (2014: € 1,7 miljoen). Deze materialiteit sluit aan op het door de gemeenteraad vastgestelde controleprotocol.

Goedkeuringstoleranties

Fouten	1 % van het totaal van de lasten	€ 1,9 miljoen
Onzekerheden	3 % van het totaal van de lasten	€ 5,7 miljoen

Rapporteringstoleranties

Fouten en onzekerheden	€ 100.000
-------------------------------	-----------

Hoofdpunten van de controle

	<p>Na afronding van onze controle resteren in definitieve jaarrekening geen ontdekte en ongecorrigeerde getrouwheids- en rechtmatigheidsfouten groter dan de rapporteringstolerantie.</p> <p>In de jaarrekening zijn lasten verantwoord van € 1.138.000 die samenhangen met de persoonsgebonden budgetten. De betalingen die samenhangen met deze persoonsgebonden budgetten vinden plaats door de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De gemeente Lansingerland heeft onvoldoende controle-informatie verkregen om vast te stellen dat de betalingen door de SVB in overeenstemming met de beschikkingen hebben plaatsgevonden en dat de zorg ook is geleverd. Op grond van accountantscontrole kon derhalve niet op rationele wijze de vereiste zekerheid worden verkregen over de juistheid en de rechtmatige totstandkoming van genoemde lasten.</p> <p>In de jaarrekening zijn lasten verantwoord van € 540.000 die samenhangen met de zorg in natura WMO. Voor het vaststellen van de prestatielevering is de gemeente afhankelijk van controle informatie van zorginstellingen. De gemeente Lansingerland heeft ten tijde van het afronden van de controle voor een bedrag van € 138.000 onvoldoende controle-informatie verkregen van zorginstellingen om vast te stellen dat de zorg is geleverd en/of dat het juiste bedrag in de jaarrekening van de gemeente is opgenomen. Op grond van onze accountantscontrole kan derhalve niet op rationele wijze de vereiste zekerheid worden verkregen over de juistheid en de rechtmatige totstandkoming van genoemde lasten.</p> <p>De totale onzekerheid bedraagt € 1.276.000 (0,7% van de lasten) en blijft daarmee onder de grens van 3% aan onzekerheden waarboven door ons geen goedkeurende verklaring kan worden verstrekt.</p> <p>Een overzicht van gecorrigeerde fouten hebben wij opgenomen in bijlage A.</p>	
Onafhankelijkheid	<ul style="list-style-type: none">• Deloitte Accountants B.V. onafhankelijk van de gemeente en voor zover wij weten heeft zich geen inbreuk voorgedaan op de van toepassing zijnde regels en het beleid ten aanzien van onafhankelijkheid.• Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectieve zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.	

Grondexploitatie

Waardering en resultaten grondexploitatie

Vorraden gronden

De post voorraden, waaronder opgenomen de niet in exploitatie genomen gronden en de bouwgronden in exploitatie, is in de jaarrekening 2015 netto gewaardeerd op € 189 miljoen (2014: € 154 miljoen), dat is 42% (2014: 42%) van het balanstotaal van uw gemeente. Daarnaast neemt uw gemeente met een aandeel van 50% deel in twee gemeenschappelijke regelingen met aanzienlijke grondposities: Bleizo en Hoefweg met in de jaarrekeningen 2015 een post voorraden bouwgronden in exploitatie van respectievelijk € 53 miljoen en € 11 miljoen.

In uw gemeente is intern, op basis van diverse prospectieve informatie over de “plan- en marktverwachtingen”, berekend of en in welke mate de investeringen in de gronden en grondexploitatie kunnen worden terugverdiend. De omvang van de nog te realiseren opbrengsten per 1 januari 2016 bedraagt circa € 327 miljoen. Met de actualisaties heeft uw gemeente ook beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening 2015 op een juiste wijze is gewaardeerd en of uw gemeente mogelijk de reeds bestaande verliesvoorzieningen moet aanpassen. Tevens heeft uw gemeente beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekeningen van de gemeenschappelijke regelingen op een juiste wijze is gewaardeerd.

De grondexploitatie in uw gemeente worden jaarlijks geactualiseerd en aan uw raad voorgelegd. De waardering in de jaarrekening 2015 is gebaseerd op de actualisatie die is afgerond in de zomer van 2015 en begin 2016 is aangevuld met actuele gegevens over onder meer de in 2015 gerealiseerde kosten en opbrengsten. Ten behoeve van het opstellen van de jaarrekening 2015 (maart 2016) heeft de gemeente eveneens beoordeeld of de uitgangspunten die bij de actualisatie in de zomer van 2015 zijn gehanteerd, nog actueel zijn. Hiertoe heeft de gemeente een aantal ‘position papers’ opgesteld, dit zijn notities waarin de actuele ontwikkelingen, onderbouwingen, uitgangspunten, discussiepunten en gemaakte afwegingen ten behoeve van de verwerking in de jaarrekening 2015 zijn toegelicht. Over de kwaliteit van deze position papers zijn wij positief. Verbeteringen ten opzichte van vorig jaar zijn de uitgebreide verschillenanalyse ten opzicht van de actualisatie van afgelopen zomer en een uitgebreide “backtest” waarbij de gerealiseerde kosten en opbrengsten worden afgezet tegenover de oorspronkelijke raming. Wij merken op dat de organisatie open staat voor professionalisering van de onderbouwings bij de jaarrekening en ook haar verantwoordelijkheid duidelijk neemt om een standpunt in te nemen. Wij denken dat een grotere en zichtbare betrokkenheid van de afdeling financiën bij de financiële analyse en de toets op de waardering gewenst is. Uw gemeente heeft in 2014 een extern onderzoek naar de organisatie van de grondexploitatie laten uitvoeren. Een aantal aanbevelingen die uit dit onderzoek komen, hebben betrekking op de invulling van de rolverdeling tussen grondzaken, financiën en concernstaf. Een concreet advies is om structureel kritische reflectie te organiseren en ten behoeve van de kritische reflectie op de rapportages in de P&C cyclus een expertteam financiën in te stellen. De invulling daarvan door afdeling financiën zien we nog te beperkt terugkomen.

Naar aanleiding van de vorige jaarrekeningcontrole adviseerden wij te bewerkstelligen de gemeenschappelijke regelingen uiterlijk in februari de jaarrekening met controleverklaring aan de gemeente te laten aanleveren. Bij de jaarrekeningcontrole 2015 is dat niet gelukt, waardoor uw organisatie pas laat een beoordeling kan maken van de aangeleverde stukken en vertaling kan maken naar de jaarstukken van Lansingerland. Dit beïnvloedt eveneens de doorlooptijd van onze controle op die onderdelen.

De waardering van de gronden en het onderhanden werk is – per definitie – met de nodige (grote) onzekerheden/bandbreedten omgeven. In de toelichting op de balanspost voorraden in de jaarrekening is toegelicht dat met name de huidige marktontwikkelingen gekenmerkt worden door een hoge mate van onzekerheid en dat de waardering in de jaarrekening mede gebaseerd is op de keuze voor een bepaald scenario voor de langere termijn.

Grondexploitatie

In de paragraaf weerstandvermogen en risicobeheersing is toegelicht wat het mogelijke effect is van negatievere scenario's dan gehanteerd voor de waardering in de jaarrekening. Berekend is dat voor het afdekken van de risico's in de grondexploitatie minimaal een bedrag van € 58,2 miljoen aan weerstandscapaciteit benodigd is. Daarbij is toegelicht dat, als alle risico's zich tegelijkertijd in volle omvang zouden voordoen, het maximale risico hoger is, namelijk € 125 miljoen. In het onderdeel Analyse resultaat en vermogen van dit accountantsverslag gaan wij nader in op het weerstandvermogen van de gemeente.

In de volgende onderdelen gaan wij per onderdeel in op de grondposities en het onderhanden werk waarover uw gemeente risico loopt. Daarbij hanteren wij de volgende indeling:

Balansposten voorraden gronden en grondexploitatie (x € 1 miljoen)	2014	2015
Onderhanden werk/Bouwgronden in exploitatie	215,0	213,3
Deelname in GR Bleizo en Hoefweg (bedrijfsterreinen), voor aandeel gemeente Lansingerland 50%	30,8	32,2
Niet in exploitatie genomen gronden Wilderszijde	51,0	52,4
Overige gronden	6,0	6,1
Totaal balanswaarden	302,8	304,0
Voorziening afwaardering	118,1	82,6
Netto boekwaarden (na aftrek verliesvoorzieningen)	184,7	221,4
• waarvan voorraden op de balans van de gemeente	153,9	189,2
• waarvan voorraden op de balans van gemeenschappelijke regelingen	30,8	32,2

De voorraad gronden en onderhanden werk waarover de gemeente risico loopt is in vergelijking met 2014 afgenomen. De oorzaak hiervan is dat er in 2015 meer inkomsten zijn gegenereerd dan er uitgaven zijn gedaan. De toename bij Bleizo en Hoefweg is het gevolg van het activeren van uitgaven terwijl geen verkopen hebben plaatsgevonden. De boekwaarde van de niet in exploitatie genomen gronden Wilderszijde is toegenomen als gevolg van de rentebijdrage over de boekwaarde tot het niveau van de getaxeerde marktwaarde per 31 december 2015.

De voorziening afwaardering is met € 35,5 miljoen fors gedaald. Hiervan heeft € 21,3 miljoen betrekking op Westpolder. Daar gaan we hierna bij het onderdeel woningbouw op in. De voorzieningen voor afwaardering Meerpolder en Parkzoom dalen met € 5,9 miljoen respectievelijk € 3,2 miljoen. De verbetering bij deze twee grondexploitatie wordt veroorzaakt door bijstelling van verwachte kosten voor de civiele werkzaamheden en plankosten en door positieve uitkomsten van de onderhandelingen met projectontwikkelaars. Het restant (€ 5,1 miljoen) betreft een vrijval bij Wilderszijde en vrijval van voorzieningen bij een aantal kleinere projecten, waarbij de voordelen eveneens ontstaan bij de herziene ramingen van plankosten en civiele kosten.

Grondexploitatie

De verlaging van de eerder gevormde voorziening met € 35,5 miljoen beïnvloedt in belangrijke mate het jaarrekeningresultaat van 2015. Gelet op het forse prospectieve bedrag aan nog te realiseren kosten en (nog meer) te realiseren opbrengsten is strakke monitoring op prijs, planning, programma en risico's van wezenlijk en blijvend belang.

Woningbouw

In 2015 is € 20,6 miljoen aan opbrengsten gerealiseerd in woningbouwprojecten. De raming op basis van de actualisatie van de grondexploitatie 2015 was afgerond € 16 miljoen. Eén van de uitgangspunten bij de grondexploitatie van woningbouwprojecten is dat in de gemeente Lansingerland tot 2020 gemiddeld circa 400 woningen per jaar worden gerealiseerd. In de periode 2015-2020 heeft de gemeente Lansingerland circa € 120 miljoen aan grondopbrengsten voor woningbouw gepland. Dat betekent per jaar gemiddeld € 20 miljoen. De realisatie in 2015 toont aan dat de geplande verkopen mogelijk zijn. Het grootste deel van de nog te realiseren opbrengsten moet worden opgebracht door Westpolder en vanaf 2019 door Wilderszijde (in exploitatie genomen deel van Wilderszijde). Dit betekent dat de gemeente de komende jaren moet blijven inzetten op acquisitie en promotie en het binnen de gestelde kaders afronden van overeenkomsten.

Naarmate de datum voor de realisatie van de opbrengsten verder gelegen is, neemt de onzekerheid toe. Deze onzekerheid is opgenomen en financieel vertaald in paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing in de vorm van het opnemen van een scenario, waarbij de opbrengsten achterblijven (in hoogte) of later binnen komen. De eerstvolgende actualisatie hiervan zal de komende maanden plaatsvinden bij de herziening van de grondexploitatie 2016 en de kadernota 2017.

De raming van gemiddeld circa 400 woningen per jaar is mede gebaseerd op de regionale woningmarkt afspraken. De gemeente heeft in 2015 een extern onderzoek naar de effectieve vraag naar nieuwe woningen laten uitvoeren. Het rapport geeft aan dat op dit moment een effectieve vraag aanwezig is naar nieuwbouw van 300-500 woningen per jaar. De gemeente concludeert dat haar raming van gemiddeld circa 400 woningen per jaar aansluit bij de uitkomsten van dit recente onderzoek. Het rapport geeft tevens weer dat de spreiding over de kernen en type woningen aansluit op de effectieve vraag.

Op Westpolder Bolwerk gaan wij hieronder separaat in.

Wij concluderen dat de grondexploitatieberekeningen en de waardering in de jaarrekening toereikend onderbouwd zijn. Kennis nemen van de toelichting in de jaarrekening is daarbij essentieel. Daarin wordt gewezen op het risico dat resultaten op de grondexploitatie door aanpassing van grondprijzen en woningbouwprogramma's als gevolg van marktontwikkelingen verder verslechteren.

Westpolder Bolwerk

De voorziening vanwege verwachte verliezen in de grondexploitatie Westpolder Bolwerk is in 2015 met ruim € 21 miljoen afgenomen. Dat betekent dat, op basis van de grondexploitatieberekening, de netto contante waarde van het verwachte verlies € 21 miljoen lager uitkomt dan waarmee bij de jaarrekening 2014 rekening werd gehouden. Deze verbetering houdt verband met de uitkomst van heronderhandelingen tussen de gemeente en de betrokken marktpartijen. Bij de jaarrekening 2014 was wel al de verwachting uitgesproken dat het resultaat van Westpolder aanzienlijk zou verbeteren, maar omdat beide contractpartners nog moesten instemmen met de onderliggende maatregelen, is dit voordeel niet verwerkt in de jaarrekening 2014. De belangrijkste elementen in het bedrag van € 21 miljoen zijn globaal (afgeronde bedragen):

Grondexploitatie

Oorzaak wijziging resultaat	Bedrag
Toepassen van een andere fiscale route	Voordeel € 14 miljoen
Vermindering aantal woningen door wijzigingen in het ruimtegebruik	Nadeel € 7 miljoen
Verlaging disconteringsvoet	Voordeel € 4 miljoen
Overige effecten waaronder prijspeilcorrectie 2015, verlaging kosten, optimalisatie residuele grondwaarde	Voordeel € 10 miljoen

De uitkomsten van de onderhandelingen zijn in 2015 voor twee bouwstromen vastgelegd in Realisatieovereenkomsten (ROK's). Dit betreft 192 (13%) van de 1436 nog te realiseren woningen in Westpolder. De grondexploitatieberekening die ten grondslag ligt aan de waardering in de jaarrekening 2015 gaat er van uit dat de werkwijze en uitgangspunten die gehanteerd zijn bij de ROK's 2015 ook voor toekomstige ROK's zal en kan worden toegepast. Dit is een risico omdat de uitgangspunten van de ROK's 2015 afwijken van de samenwerkingsovereenkomst (SOK) uit 2003 en er nog geen nieuwe SOK is afgesloten. Belangrijke wijzigingen ten opzichte van de SOK zijn de wijziging van de index die wordt toegepast op de exploitatiebijdragen (van 6% naar 4,5%), wijziging van het woningbouwprogramma en het ruimtegebruik en het in de berekening van de exploitatiebijdrage betrekken van de effecten van de andere fiscale route.

Overigens is in de in 2015 afgesloten overeenkomsten voor het betreffende deelplan een financiële doorkijk voor het gehele deelplan opgenomen. De contractpartners zijn contractueel weliswaar nog niet gebonden aan deze financiële doorkijk, maar uit het feit dat deze doorkijk is opgenomen blijkt wel de intentie om de werkwijze en uitgangspunten ook voor de andere bouwstromen in het deelplan te gaan hanteren.

Een groter risico lijkt te bestaan bij de deelplannen waarvan de grondexploitatie nog niet is uitgewerkt. De waardering in de jaarrekening 2015 is ook voor deze deelplannen gebaseerd op de werkwijze en uitgangspunten zoals in 2015 is overeen gekomen. In de paragraaf grondbeleid in het jaarverslag 2015 is het feit dat voor een aantal deelplannen de grondexploitatie nog niet is uitgewerkt als risico benoemd en toegelicht. Ook is toegelicht dat voor het nog uit werken deelplan 6 nog relatief veel woningen zijn opgenomen in de duurdere categorie. Als risico is benoemd dat bijstelling van deze ambitie een negatief effect op de grondexploitatie zal hebben.

Wij hebben onderzoek gedaan naar de grondexploitatieberekeningen die gebruikt zijn voor de waardering in de jaarrekening 2015. Bij onze beoordeling hebben wij kennis genomen van een in maart 2016 door de gemeente opgestelde position paper. Onze bevindingen zijn als volgt:

- De berekeningen in de grondexploitatie Westpolder zijn complexer dan bij reguliere grondexploitaties. Dit maakt de berekening gevoeliger voor fouten. De gemeente heeft dit risico ondervangen door inschakeling van externe deskundigen en door het uitvoeren van een toets door de concerncontroller en een medewerker van de afdeling financiën. De uitkomsten van deze toets zijn opgenomen in de genoemde position paper.

Grondexploitaties

- De complexiteit van de berekeningen wordt veroorzaakt door afspraken in de SOK en de ROK's. Gevolg hiervan is ook dat de analyse van verschillen lastiger is dan bij reguliere grondexploitaties. Dit blijkt ook uit de verklaring door de gemeente van het verschil tussen de uitkomst van de oude en nieuwe berekening. In de actualisatie van de grondexploitaties 2015 d.d. 30 april 2015 is de verbetering van het resultaat met € 21 miljoen tekstueel toegelicht. Op basis van onder meer dit document heeft de behandeling in de gemeenteraad plaatsgevonden. Op 9 december 2015 is, na onderzoek door een externe deskundige, een cijfermatige analyse van het bedrag van € 21 miljoen gepresenteerd. In maart 2016 heeft de afsluitende interne toets door niet bij de totstandkoming van de berekeningen betrokken medewerkers plaats gevonden en is hierover in de position paper gerapporteerd. Wij adviseren periodiek, doch tenminste jaarlijks de genoemde analyse en toets uit te voeren en de rapportage te vervroegen zodat de uitkomsten betrokken kunnen worden bij de behandeling in de gemeenteraad.
- De in 2015 afgesloten ROK voor een bouwstroom van 123 woningen in deelplan 5 betreft woningen met een, ten opzichte van het gemiddelde, lagere residuele waarde. Dat betekent dat voor de relatief duurdere woningen nog een ROK moet worden afgesloten. Een relatief groot deel van de opbrengsten van deelplan 5 moet dus nog worden gerealiseerd.
- De in 2015 afgesloten ROK voor een bouwstroom van 69 woningen in deelplan 7 bevat een financiële doorkijk met een uitkomst die € 2,5 miljoen lager is dan het bedrag waarmee in de grondexploitatie gerekend is. Het bedrag waarmee in de grondexploitatie is gerekend is gebaseerd op een hoger percentage uitgeefbaar gebied dan uiteindelijk in de ROK met de marktpartij is overeen gekomen. De gemeente tracht het tekort van € 2,5 miljoen te laten dekken door optimalisaties in het plan. Of dat lukt is onzeker, maar acties zijn uit gezet om dit te realiseren.
- Aan de in 2015 afgesloten ROK's ligt een woningbouwprogramma ten grondslag met daarin onder meer de vrij-op-naam (VON) prijzen voor de woningen. Op basis van de ROK's wordt niet afgerekend op basis van door de marktpartijen werkelijk gerealiseerde VON prijzen. Deze kunnen in de praktijk hoger of lager zijn. De gemeente profiteert dus niet van hogere VON prijzen, maar loopt ook geen risico als de woningen voor een lager bedrag worden verkocht. De gemeente houdt per bouwstroom bij hoeveel en welke woningen inmiddels verkocht zijn. De VON prijzen waarvoor de ontwikkelaar de woningen te koop aanbiedt, worden nog niet structureel geregistreerd. Deze marktgegevens zijn relevant voor de onderhandelingen over toekomstige bouwstromen. Wij adviseren deze gegevens structureel te gaan verzamelen en aan te vullen met transactiegegevens zoals die blijken uit het kadaster.
- Het voordeel van de gewijzigde fiscale route komt voor wat betreft de in 2015 afgesloten ROK's toe aan de gemeente. De ROK's bepalen ook dat het risico bij de gemeente ligt. Bij het ontwerp van de gewijzigde fiscale route hebben de gemeente en de marktpartij zich laten adviseren door externe adviseurs. Belangrijk is dat de Belastingdienst aangeeft onder een bepaalde voorwaarde "vooralnog" akkoord gaat. De Belastingdienst noemt ook enkele onduidelijkheden. De voorwaarde die de Belastingdienst stelt vraagt om een jaarlijkse fiscale toets op de naleving van de voorwaarde. De toets over 2015 is in april 2016 afgerond en benoemt enkele risico's en aandachtspunten. Gezien de omvang van het financiële belang adviseren wij aan de opvolging van de bevindingen van de toets in 2016 hoge prioriteit te geven.

Onze conclusie is dat de grondexploitatieberekening voor Westpolder gedegen is onderbouwd, met uitzondering van een bedrag van € 2,5 miljoen voor deelplan 7. Op onderdelen blijft het risicoprofiel hoog. Deze risico's zijn door de gemeente onderkend en op hoofdlijnen in de paragraaf grondbeleid en in de jaarrekening toegelicht. Wij adviseren de ontwikkeling van deze risico's en de interne beheersmaatregelen die de risico's moeten verkleinen of voorkomen te monitoren.

Het fiscale voordeel dat is ingerekend is onderbouwd door een brief van de Belastingdienst. De voorwaarden die de Belastingdienst benoemd zijn relevant voor het daadwerkelijk behalen van het fiscale voordeel. De toets op de naleving van deze voorwaarden in 2015 geeft enkele aandachtspunten die om acties in 2016 vragen. Wij adviseren de gemeente daar prioriteit aan te geven.

Grondexploitaties

Bedrijfsterreinen gemeente

In de gemeente Lansingerland zijn vier bedrijfsterreinen in ontwikkeling. Daarvan worden Oudeland en Leeuwenhoekweg volledig voor risico van de gemeente ontwikkeld. Bleizo en Hoefweg worden samen met de gemeente Zoetermeer ontwikkeld.

De balanswaarde van Oudeland en Leeuwenhoekweg bedraagt € 79 miljoen. In de jaarrekening is toegelicht dat deze projecten zeer gevoelig zijn voor ontwikkelingen in (de vraag naar) bedrijfsterreinen en dat een vertraging in de afzet direct gevolgen heeft voor de waardering van deze projecten. Als indicatie is vermeld dat ieder jaar vertraging een aanvullend verlies van circa € 2 miljoen betekent. Tevens is toegelicht dat de waardering van Oudeland is gebaseerd op een scenario waarbij als gevolg van de aansluiting op de A13/A16 het afzettingstempo rond 2020 toeneemt. Als dit niet gebeurt dan zal dit naar verwachting tot een aanvullend verlies leiden.

Wij hebben kennis genomen van de onderbouwing van de grondexploitatieberekeningen die ten grondslag liggen aan de waardering in de jaarrekening. Daarbij is ook gekeken naar recente onderzoeken die in 2015 zijn uitgevoerd en waarvan de uitkomsten zijn afgezet tegen de gemeentelijke plannen. Onze conclusie is dat de uitgangspunten en het scenario dat de gemeente kiest, voldoende onderbouwd zijn, maar dat de onzekerheid door de inherente onzekerheden in de markt zeer groot is. De onzekerheid betreft met name de afzet van de gronden en in mindere mate de prijzen.

Voor Oudeland en Leeuwenhoekweg heeft de gemeente in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing risicobedragen voor in totaal € 52,1 miljoen vermeld. Dit bedrag is een inschatting van de maximale impact als een risico zich voor doet. In de berekening van het weerstandsvermogen is een lager bedrag opgenomen, omdat bij de berekening van het weerstandsvermogen ook rekening wordt gehouden met de kans van optreden. Dit is bij gemeenten een gebruikelijke systematiek.

Vanwege de omvang van de grondexploitaties bedrijfsterreinen en het financiële belang hiervan voor de gemeente, gecombineerd met de onzekerheid over de afzet van de gronden voor bedrijfsterreinen is in uw jaarrekening hierover de volgende passage opgenomen:

Op het moment dat de daadwerkelijke afzet van gronden minder snel gaat dan nu verwacht of de totale (verwachte) vraag neemt in de toekomst af, dan heeft dat direct impact op de geprognosticeerde resultaten van de desbetreffende projecten en daarmee mogelijk op de waardering van de grondexploitaties en de hoogte van de eventueel benodigde voorzieningen.

In aansluiting hierop hebben wij in onze controleverklaring een paragraaf ter benadrukking van deze onzekerheid ten aanzien van de waardering van de grondexploitaties en de hoogte van de voorzieningen opgenomen. Deze onzekerheid heeft, zoals toegelicht in uw jaarrekening, ook betrekking op de in gemeenschappelijke regelingen ondergebrachte grondexploitaties Bleizo en Hoefweg. Op deze twee grondexploitaties gaan wij hierna in.

Bedrijfsterreinen Bleizo en Hoefweg

De gemeente neemt voor 50% deel in de gemeenschappelijke regeling Bleizo. In de jaarrekening 2015 van Bleizo bedraagt de post bouwgronden in exploitatie € 53,5 miljoen. In 2014 is een eerder gevormde verliesvoorziening vrijgevallen omdat de deelnemende gemeenten hebben besloten de vervoersknoop Bleizo te realiseren. Hierdoor zijn de mogelijkheden voor de ontwikkeling van het bedrijventerrein toegenomen, namelijk in plaats van een regulier bedrijfsterrein, kan nu een multifunctionele gebiedsontwikkeling plaats vinden. In de grondexploitatie per 1 januari 2016 is rekening gehouden met een multifunctionele gebiedsontwikkeling door het verwerken van de in 2016 afgesloten intentieovereenkomsten in de grondexploitatie.

Belangrijkste risico's voor Bleizo zijn:

- Het huidige bestemmingsplan gaat uit van agro-gelieerde bedrijven en niet van een regulier bedrijfsterrein of een multifunctionele gebiedsontwikkeling. Aan een nieuw bestemmingsplan wordt gewerkt. De gemeente verwacht dat dit in 2017 kan worden vastgesteld.

Grondexploitatie

- De ontwikkeling van de verkopen. Het afsluiten van intentieovereenkomsten in 2016 is een positieve ontwikkeling, maar de daadwerkelijke realisatie van de beoogde grondverkopen blijft onzeker. Ook de realisatie van de overige geraamde verkopen blijft onzeker. De raming in de grondexploitatie is gebaseerd op de uitkomsten van een extern onderzoek waarover in 2015 is gerapporteerd.
- De resterende looptijd van de grondexploitatie is langer dan 10 jaar. In de berekeningen is vanaf 2026 rekening gehouden met een opbrengststijging van 0%. Dit is conform de aanbeveling van de commissie BBV. De parameter voor kostenstijging is vanaf 2026 ook 0% met als motivatie dat dit conform de aanbevelingen van de commissie BBV is. In de nieuwe notitie grondexploitatie spreekt de commissie BBV zich niet uit over de parameter voor kostenstijging. De gemeente hanteert zelf een ander uitgangspunt voor deze parameter en heeft berekend wat het effect op grondexploitatie Bleizo is van het hanteren van de eigen parameter. De uitkomst hiervan is dat het verwachte resultaat lager wordt, maar wel positief blijft.

De gemeente neemt voor 50% deel in de gemeenschappelijke regeling (GR) Bedrijvenschap Hoefweg. In de jaarrekening 2015 van Hoefweg bedraagt de post bouwgronden in exploitatie € 10,8 miljoen. De GR Hoefweg neemt voor 30% deel in Prisma Bleiswijk C.V..

De bij het onderdeel Bedrijfsterreinen gemeente beschreven inherente onzekerheden in de markt voor bedrijfsterreinen zijn ook van toepassing voor de GR's Bleizo en Hoefweg. Voor Bleizo heeft de gemeente in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing een risicobedrag van € 3,7 miljoen vermeld.

Wilderszijde

De niet in exploitatie genomen grond (NIEGG) Wilderszijde is per 31 december 2015 gewaardeerd op € 29,8 miljoen. Dit bedrag is gebaseerd op een recent uitgevoerde taxatie waarbij het uitgangspunt is dat de gronden vanaf 2021 worden ontwikkeld. De taxateur gaat er vanuit dat een potentiële koper een vergoeding voor rente en risico's zal vragen. De taxateur heeft daarom in de taxatie een disconteringsvoet toegepast. De waarde in de jaarrekening 2015 ligt hierdoor lager dan de waarde op het moment dat de gronden in exploitatie worden genomen.

Ten opzichte van de jaarrekening 2014 is de waardering met circa € 3,6 miljoen gestegen. Deze toename kan worden verklaard door:

- Toename van de boekwaarde van € 1,5 miljoen. Dat betreft de toevoeging van de rente aan de boekwaarde.
- Afname van de verliesvoorziening van € 2,1 miljoen. Het jaar 2021 is één jaar dichterbij gekomen. Dat betekent dat de disconteringsvoet (de vergoeding voor rente en risico's) die een potentiële koper vraagt één jaar minder hoeft te worden toegepast. Daarnaast neemt de verliesvoorziening af omdat de disconteringsvoet is verlaagd.

Wij zijn van mening dat de methode van waarderen van de NIEGG Wilderszijde aanvaardbaar is. Veronderstelling is daarbij wel dat er in de huidige waardering en markt- en risico inschatting de gronden vanaf 2021 daadwerkelijk in ontwikkeling worden genomen. Een belangrijke kanttekening bij dit uitgangspunt wordt in de jaarrekening gemaakt. In de toelichting op de NIEGG Wilderszijde is vermeld dat als de ontwikkeling niet meer zal plaatsvinden, dit tot een aanvullende afwaardering van circa € 22 miljoen zal leiden. Uw college gaat uit van ontwikkeling vanaf 2021 en heeft dit als het meest waarschijnlijke scenario voor dit moment opgenomen.

Aanvullend merken wij nog het volgende op: De taxatie ten behoeve van de jaarrekening 2015 verwijst naar de uitgangspunten die door de taxateur bij de oorspronkelijke taxatie in 2011 zijn gehanteerd. In de taxatie uit 2011 worden de waardebepalende factoren en mogelijke belemmeringen vanwege ondermeer de nabijheid van de HSL, de ontwikkelingen van Rotterdam The Hague Airport en de daarbij behorende luchtvaartcontouren beschreven. Wij adviseren bij de actualisatie van de berekeningen voor dit project in 2016 dit risico en de actuele inzichten expliciet te benoemen.

Grondexploitaties

Voor Wilderszijde heeft de gemeente in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing een maximaal risicobedrag van € 23,1 miljoen vermeld.

Overige gronden

De overige gronden hebben een balanswaarde van € 4,3 miljoen en bestaan uit strategisch aangekochte gronden en overige percelen. De waardering van de gronden wordt periodiek getoetst door het uitvoeren van een taxatie. De waardering is ten opzichte van 2014 nauwelijks gewijzigd.

BBV wijzigingen 2016

Met de recent gepubliceerde Notitie Grondexploitaties van de commissie BBV wijzigen de verslaggevingsregels met betrekking tot de grondexploitaties per 1 januari 2016 op vele aspecten. Voor de jaarrekening 2015 zijn deze nieuwe regels nog niet van toepassing.

De meest in het oog springende wijzigingen zijn:

- Afschaffing van de categorie Niet in exploitatie genomen gronden. Deze gronden worden overgeboekt naar de materiele vaste activa, tenzij de gronden alsnog in exploitatie worden genomen. Bij overboeking naar de materiele vaste activa wordt gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of duurzaam lagere waarde in de geldende bestemming. Voor een eventueel benodigde afwaardering geldt een overgangstermijn van 4 jaar;
- Strikt voorgeschreven berekening van toe te rekenen rente en een vaste, voor alle gemeenten gelijke, disconteringsvoet;
- Een richttermijn van maximaal 10 jaar voor de resterende looptijd van grondexploitatieplannen, aan een langere looptijd worden striktere eisen gesteld.

De financiële consequenties van de wijzigingen van het BBV zijn op hoofdlijnen uitgewerkt in de begroting 2016. U verwacht daarbij een financieel nadeel van ongeveer € 2 miljoen per jaar. Het effect op het verwachte begrotingssaldo voor de komende jaren is als volgt in de begroting 2016 toegelicht:

Verwacht begrotingssaldo	2016	2017	2018	2019
Begroting 2016-2019	3.209	3.746	3.663	3.859
effect herziening BBV	-1.800	-1.900	-2.000	-1.900
begroting 2016-2019 na herziening BVV	1.409	1.846	1.663	1.959

Daarnaast hebben de wijzigingen effect op de waardering van de grondexploitaties in de balans waardoor een eenmalig effect op het resultaat ontstaat en uw eigen vermogen beïnvloed wordt. Een indicatie van de omvang van dit effect is toegelicht in de begroting 2016. Wij hebben geen accountantscontrole uitgevoerd op de onderliggende berekeningen.

De wijze waarop u de NIEGG Wilderszijde in de actualisatie zal verwerken heeft een grote impact op zowel de begroting als de waardering op de balans.

Grondexploitatie

Uit de grondexploitatieberekeningen per 1 januari 2016 blijkt circa € 100 miljoen van de te realiseren opbrengsten na de 10-jaarstermijn te zijn gepland. Het grootste deel hiervan heeft betrekking op project Oudeland.

Wij adviseren u de exacte gevolgen van de gewijzigde verslaggevingsregels voor uw gemeente in kaart te brengen en te verwerken in de meerjarenbegroting en de tussenrapportage, in voorbereiding op de jaarrekening 2016.

Sociaal domein

Sociaal Domein

Jeugdzorg

De gemeenten zijn op basis van de Jeugdwet vanaf 1 januari 2015 verantwoordelijk voor de jeugdzorg. Uw gemeente heeft in 2015 hiervoor € 10,7 miljoen begroot. De aanwending van dit bedrag in 2015 bestaat grotendeels uit de inkoop van de regionale zorg via de Gemeenschappelijke Regeling Jeugdhulp Rijnmond, subsidies, de inkoop van lokale zorg en de persoonsgebonden budgetten (verder: PGB) via de Sociale Verzekeringsbank. In de volgende paragraaf gaan wij in op de regionale zorg via de Gemeenschappelijke Regeling Jeugdhulp Rijnmon. De PGB komt in een afzonderlijk hoofdstuk aan bod.

De decentralisatie van de jeugdzorg heeft tot veel administratieve knelpunten en onduidelijkheden geleid, die mede tot uitdrukking zijn gekomen in de financiële en inhoudelijke verantwoording door de verschillende partijen in de hele keten van zorgaanbieders tot en met de gemeenten. Uw gemeente is binnen haar mogelijkheden proactief ten aanzien van het oplossen van de regionale en lokale knelpunten in het verantwoordingstraject rondom de jeugdzorg.

De algemene administratieve knelpunten en onduidelijkheden zijn als volgt.

- Er is geen volledig inzicht in het klantenbestand in verband met de overgangssituatie en het feit dat klanten worden doorverwezen naar zorgaanbieders door huisartsen en medische specialisten. De gemeente ontvangt facturen voor zorg aan klanten van wie de gemeente geen indicatiestelling heeft. De rechtmatigheid van deze kosten kan zonder deze indicatiestelling niet worden vastgesteld.
- Als gevolg van de hiervoor genoemde redenen heeft de gemeenschappelijke regeling geen inzicht in de volledigheid van de kosten 2015. Het risico is aanwezig dat de kosten van de in 2015 geleverde zorg niet volledig zijn verantwoord en dat in de regeling in 2016 (of later) wordt geconfronteerd met nakomende kosten.
- Zorgaanbieders sturen facturen zonder gegevens over de klant. De gemeente kan de rechtmatigheid van de kosten dan niet verifiëren. Zorgaanbieders vermelden de gegevens vaak niet uit overwegingen van privacy.

Deze knelpunten zijn momenteel in opzet opgelost. Er zijn afspraken gemaakt met zorgaanbieders over het melden van de klanten bij de gemeente die zijn doorverwezen door anderen dan de gemeente en er is een ministerieel besluit van kracht voor het vermelden van persoonlijke gegevens op een inkoopfactuur. Deze maatregelen zullen in 2016 moeten leiden tot verbeteringen in de informatie-uitwisseling tussen alle organisaties in het proces. Voor 2015 komen deze maatregelen te laat. Zoals verderop in dit hoofdstuk zal blijken heeft dit geen gevolgen voor de jaarrekening 2015 van uw gemeente.

Gemeenschappelijke Regeling Jeugdhulp Rijnmond

De gemeente Lansingerland heeft de gemeenschappelijke regeling in 2015 op basis van het historisch gebruik € 6,5 miljoen betaald. De gemeente heeft deze bijdrage als last in de jaarrekening 2015 verantwoord. Op basis van tussentijdse informatie is de verwachting dat het werkelijk gebruik van de jeugdzorg voor Lansingerland lager ligt. Er is regionaal gediscussieerd over de wijze waarop het verschil tussen het historisch en het werkelijk gebruik per gemeente verwerkt moet worden. Uiteindelijk is besloten dat de gemeenten voor 2015 en 2016 bijdragen op basis van het historisch gebruik. De gemeente Lansingerland hoeft geen verplichting op te nemen voor het nadelig verschil tussen het historisch en het werkelijk gebruik 2015.

Op basis van de zogenaamde vlaktaks wordt de terugbetaling van het resultaat 2015 afgevlakt. De gemeentelijke bijdrage 2017 is mede bepaald op basis van het werkelijk gebruik in 2015 en wordt vervolgens nog verlaagd met 1/3 van het verschil tussen het historisch en het werkelijk gebruik 2015.

De rechtmatigheid van de uitgaven van de Gemeenschappelijke Regeling Jeugdhulp Rijnmond (GR Jeugdhulp) aan de zorgaanbieders is geen onderdeel van ons accountantsoordeel bij de gemeentelijke jaarrekening 2015. De gemeente heeft alleen het inkopen van de jeugdzorg gedelegeerd aan de gemeenschappelijke regeling. De gemeente is zelf verantwoordelijk voor de toeleiding tot de jeugdzorg. Het algemeen bestuur neemt namelijk de verantwoordelijkheid over de rechtmatige besteding van de gemeentelijke middelen, ondanks dat de financiële beheersingshandelingen voor een belangrijk deel bij de gemeenten liggen.

Het oordeel over de rechtmatigheid van de kosten jeugdzorg 2015 was per 27 juni 2016 nog niet bekend omdat nog geen controleverklaring bij de jaarrekening van de GR Jeugdhulp is verstrekt. De accountant van de GR Jeugdhulp kon in juni de controle 2015 nog niet afwikkelen in verband met het ontbreken van informatie van een aantal zorgaanbieders.

Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO)

De gemeenten hebben per 1 januari 2015 een aantal nieuwe WMO taken erbij gekregen. De begroting voor het beleidsveld Maatschappelijke ondersteuning (zowel oude taken als nieuwe taken) is met € 1,9 miljoen onderschreden. Een forse onderschrijding van de begroting is in overeenstemming met het landelijk beeld. In de toelichting van programma 3 Maatschappelijke ondersteuning in het jaarverslag en in de jaarrekening is een gespecificeerde toelichting gegeven op dit resultaat.

Uw gemeente heeft, in samenwerking met de H6 gemeenten, de zorgaanbieders voor individuele begeleiding gevraagd een financiële verantwoording over 2015 met een controleverklaring aan te leveren. De afstemming tussen de bedragen die de gemeente heeft bevoorschot en de werkelijk kosten van de zorgaanbieders is ver gevorderd, maar moet nog worden afgerond.

In de jaarrekening zijn lasten verantwoord van € 540.000 die samenhangen met de zorg in natura WMO (nieuwe taken). Voor het vaststellen van de prestatielevering is de gemeente afhankelijk van controle informatie van zorginstellingen. Het totaal bedrag van de ontvangen verantwoordingen is € 67.000 hoger dan verantwoord in de jaarrekening van de gemeente. Vanwege de late ontvangst van deze informatie heeft de gemeente dit bedrag niet meer in de jaarrekening aangepast. Daarnaast heeft de gemeente Lansingerland voor een bedrag van € 138.000 onvoldoende controle-informatie verkregen van zorginstellingen om vast te stellen dat de zorg is geleverd en/of dat het juiste bedrag in de jaarrekening van de gemeente is opgenomen. Op grond van onze accountantscontrole kan derhalve niet op rationele wijze de vereiste zekerheid worden verkregen over de juistheid en de rechtmatige totstandkoming van genoemde lasten voor een bedrag van € 138.000.

Persoonsgebonden Budgetten (PGB's)

De gemeente is verantwoordelijk voor het leveren van de zorg op basis van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) en de Jeugdwet. Het grootste deel van de zorg wordt in natura geleverd. Dat wil zeggen dat de geleverde zorg door de zorgaanbieders direct bij de gemeente in rekening wordt gebracht. De tegenhanger is de levering van zorg via een persoonsgebonden budget (verder: PGB). De klant koopt dan zijn eigen zorg in. Vanaf 2015 is de Sociale Verzekeringsbank (verder: SVB) belast met de uitvoering van de PGB's.

De SVB is het afgelopen jaar veel in de publiciteit geweest als gevolg van de uitvoeringsproblemen bij het PGB. De SVB beheert de PGB's per klant. De facturen van de door de klant gecontracteerde zorgaanbieders worden door de SVB betaald. Daartoe moet de factuur eerst gecontroleerd worden met het contract tussen de klant en de zorgaanbieder en de beschikking van de gemeenschappelijke regelingen. Dit omvangrijke administratieve proces leidde in 2015 tot achterstanden in de betaling van de facturen van de zorgaanbieders. Om de continuïteit van de zorg niet in gevaar te brengen, heeft de staatssecretaris in de loop van 2015 besloten om de facturen zonder een volledige controle door de SVB te laten betalen. De controle van de rechtmatigheid van de betalingen is daarna door de SVB in samenspraak met hun accountant opgepakt.

In de jaarrekening van de gemeente Lansingerland zijn lasten verantwoord van € 1.138.000 die samenhangen met de persoonsgebonden budgetten.

De accountant van de SVB heeft bij de SVB onderzoek naar de rechtmatigheid van de besteding van de persoonsgebonden budgetten gedaan. Er is sprake van financiële en procedurele onrechtmatigheden. Dit is op het niveau van SVB totaal gecontroleerd. Er wordt daarom geen accountantsoordeel per gemeente afgegeven. Het is daarom onzeker wat de financiële en procedurele onrechtmatigheden voor de gemeente Lansingerland zijn. Bovendien heeft de SVB niet vastgesteld of de gefactureerde zorg daadwerkelijk geleverd is. Om deze reden merken wij de verantwoorde kosten ad € 1.138.000 volledig als een onzekerheid aan. Wij kunnen geen uitspraak doen over deze post.

Overige bevindingen controle jaarrekening

Overige bevindingen controle jaarrekening

Begrotingsrechtmatigheid

Begrotingsrechtmatigheid

De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moet de gemeenteraad zelf nader invullen en concretiseren. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet. Het systeem van budgetbeheer en –bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat het college belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig meldt aan de gemeenteraad, zodat de gemeenteraad hierover tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat het college inbreuk maakt op het budgetrecht van de gemeenteraad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota Rechtmatigheid 2014 van de Commissie BBV. Een overschrijding van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft de accountant niet in alle gevallen mee te wegen in zijn oordeel. Essentieel is dat de raad nadere regels kan stellen wanneer kostenoverschrijdingen die zijn gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten (1), kostenoverschrijdingen passend binnen het beleid (2) en kostenoverschrijdingen bij opneemregelingen (3) moeten meewegen bij het oordeel van de accountant. De gemeenteraad heeft middels het controleprotocol 2015 nadere regels gesteld. In het controleprotocol wordt voor acht soorten kostenoverschrijdingen aangegeven of deze al dan niet meewegen in het oordeel van de accountant.

De accountant moet deze kostenoverschrijdingen – waarvan het college in de jaarrekening moet aangeven dat de raad deze nog dient te autoriseren – in het verslag van bevindingen aan de orde stellen. Extra lasten die zijn gemaakt omdat extra opbrengsten daarvoor de ruimte bieden, terwijl deze extra lasten niet direct zijn gerelateerd aan de extra opbrengsten en waarbij de raad nog geen besluit heeft genomen over de aanwending van deze extra opbrengsten, zijn onrechtmatig.

In totaal heeft uw gemeente € 145 miljoen aan lasten begroot (na wijziging), tegenover € 154 miljoen werkelijke lasten. Dit is in totaal een overrealisatie van € 9 miljoen (6%). Deze overrealisatie wordt voor het grootste deel veroorzaakt door meer lasten op het programma grondzaken.

Aan baten had uw gemeente een bedrag van € 163 miljoen begroot, tegenover € 186 miljoen werkelijke baten. In totaal gaat het om een hogere realisatie aan baten van € 23 miljoen (14%). Ook hier ontstaat de afwijking met name bij het programma grondzaken.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid toetsen wij de lastenoverschrijdingen per programma. Op drie van de zes programma's zijn de begrote lasten overschreden. In onderdeel 6.2.4. van de jaarstukken is de kostenoverschrijding voor elk van de drie programma's in het licht van de begrotingsrechtmatigheid toegelicht. In deze toelichting worden de kostenoverschrijdingen gerelateerd aan de acht categorieën die uw raad in het controleprotocol heeft benoemd. Geconcludeerd wordt dat er geen begrotingsoverschrijdingen zijn die meetellen voor het oordeel van de accountant.

Overige bevindingen controle jaarrekening

Voorziening Riolering

Voorziening Riolering

Bij de gemeente Lansingerland is, met ingang van 2014, de reserve Riolering overgeheveld naar een voorziening 'middelen van derden'. Dit is gebaseerd op een wijziging in het BBV en een notitie van de commissie BBV. In de oude situatie werden kosten en opbrengsten op de rioleringspost gesaldeerd en het overschot of het tekort gemuteerd op de gevormde reserve. Aangezien de regelgeving nu gericht is op de heffing van burgers voor het verrichten van vervanging, beheer en onderhoud is deze reserve omgezet naar een voorziening.

De stand van de voorziening per 1 januari 2015 bedroeg € 9,5 miljoen. In 2015 is circa € 1,5 miljoen toegevoegd aan de voorziening. Daarmee is de stand per 31 december 2015 € 11 miljoen.

De toevoeging in 2015 bestaat uit het overschot op het product riolering (meer baten uit heffing ten opzichte van gemaakte kosten). De belangrijkste reden van het overschot komt door het achterblijven van investeringen, en de daardoor lagere rente- en afschrijvingslasten in 2015.

De analyse van het overschot op het product riolering heeft plaatsgevonden in overeenstemming met de notitie riolering van de commissie BBV. Uit deze analyse is gebleken dat van het overschot in 2015 € 1,4 miljoen naar de voorziening riolering moet worden overgeheveld. Het restant van € 0,1 miljoen wordt veroorzaakt door incidentele voordelen en moet op basis van de notitie riolering vrijvallen. In de jaarrekening is deze vrijval niet verwerkt; het bedrag van € 0,1 miljoen is ook aan de voorziening toegevoegd. Gezien de omvang van dit bedrag hebben wij deze afwijking van de notitie riolering niet in onze foutenevaluatie betrokken. Wij adviseren in volgende jaren de richtlijnen van de commissie BBV op dit punt te volgen. Dat kan relevanter worden als het bedrag wat vrij kan vallen ten gunste van het resultaat door meevallende kosten toe neemt.

Overige bevindingen controle jaarrekening

Single information Single audit

Fouten en onzekerheden SiSa-bijlage

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit rapport over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2015 in het kader van SiSa zijn verantwoord. Wij doen dit met een tabel, die ook opgenomen moet worden als er geen fouten of onzekerheden geconstateerd zijn. Per regeling is hierin aangegeven of, en zo ja welke, financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd:

Nr.	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2014	nvt	€ 0	nvt
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	Nvt	€ 0	nvt
G1A	Wet sociale werkvoorziening totaal 2014	nvt	€ 0	nvt
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 WWB 2015	nvt	€ 0	nvt
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2015	nvt	€ 0	nvt
	Totaal	nvt	€ 0	nvt

Analyse vermogen en resultaat

Analyse vermogen en resultaat

Vermogen en resultaat

Ontwikkeling eigen vermogen

Het BBV kent een duidelijk onderscheid tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. De gemeente mag geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen muteren.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten bedraagt € 32,8 miljoen voordelig. Per saldo is tussentijds reeds € 11,9 miljoen in de reserves gestort, zodat het uiteindelijke gerealiseerde resultaat € 20,9 miljoen voordelig bedraagt. Dit bedrag is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

Het begrote resultaat bedraagt € 0,4 miljoen positief. Gerealiseerd is € 20,9 miljoen positief. In de najaarsnota werd nog uit gegaan van een positief resultaat van € 5,5 miljoen. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de najaarsnota 2015 hebben betrekking op mutaties in de voorzieningen waaronder een extra verlaging van de voorziening voor verliezen grondexploitaties van € 10 miljoen. Wij adviseren te onderzoeken op welke wijze in de toekomst al eerder, in ieder geval bij de najaarsnota, inzicht kan worden verkregen in de benodigde omvang van de voorzieningen, zodat ook een betere voorspelling van het resultaat bij de jaarrekening kan worden gedaan.

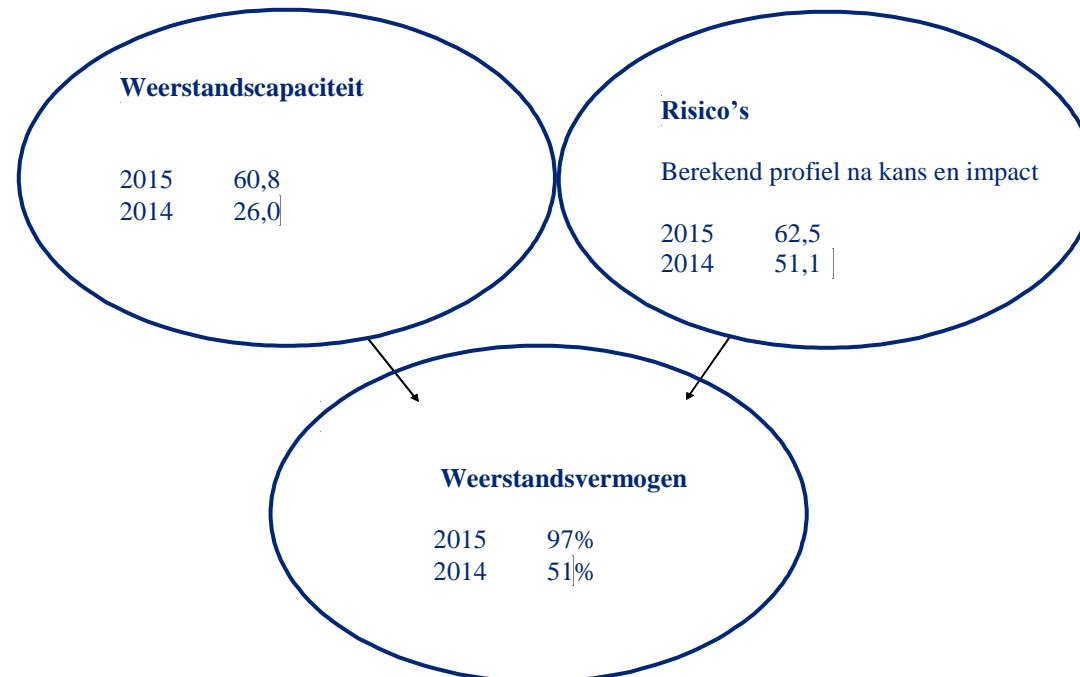
In het hierna volgende overzicht hebben wij de mutaties in de reserves schematisch weergegeven (x € 1.000):

Ontwikkeling eigen vermogen (x € 1 miljoen)	2013	2014	2015
Stand van de reserves per 1 januari	77,4	36,8	38,8
Tussentijdse resultaatbestemming tijdens boekjaar	+ 4,7	-/- 3,8	+ 11,9
Gerealiseerde resultaat bij jaarrekening	-/- 35,9	7,7	+ 20,9
Totaal (= gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten)	-/- 40,6	11,5	32,8
Stand per 31 december	36,8	48,3	71,6
Omzetting reserve riolering naar voorziening		-/- 9,5	
Stand per 31 december 2015		38,8	71,6

Analyse vermogen en resultaat

Ultimo 2015 bedraagt het saldo van de algemene reserve € 41,3 miljoen (2014: € 20,6 miljoen). Daarbij komt de reserve resultaten NIEGG (€ 1 miljoen). De direct beschikbare weerstandscapaciteit van uw gemeente is daarmee in 2015 toegenomen. In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing is aangegeven dat, met de beoogde bestemming van het resultaat 2015, het weerstandsvermogen toeneemt met € 18,5 miljoen. Daarmee komt de totale weerstandscapaciteit, in het door uw gemeente berekende scenario, uit op € 60,8 miljoen. Dat is circa 97% van de, op basis van de nu ingeschatte risico's, benodigde weerstandscapaciteit en daarmee hoger dan bij de besluitvorming over de begroting 2016 was verwacht (90%). De gemeente streeft voor de langere termijn naar een verhouding tussen beschikbare weerstandscapaciteit en benodigde weerstandscapaciteit tussen 1 (100%) en 1,2 (120%).

In onderstaand overzicht is de verhouding tussen de weerstandscapaciteit en het risicoprofiel per 31 december 2015 weergegeven (x € 1 miljoen). Ter vergelijking is de verhouding volgens de jaarrekening 2014 toegevoegd.

Uit voorgaande overzicht blijkt dat de, op basis van de nu ingeschatte risico's, benodigde weerstandscapaciteit met €10 miljoen toeneemt ten opzichte van 2014. Een belangrijke oorzaak is de opname van een bedrag van € 12 miljoen vanwege het risico als gevolg van de gewijzigde fiscale route bij Westpolder. Deze gewijzigde fiscale route heeft mede geleid tot een forse verlaging van de voorziening voor verwachte verliezen in de grondexploitatie, maar veroorzaakt dus ook een verhoging van het risicoprofiel.

Interne beheersing

Interne beheersing

Interne beheersing

Managementletter 2015

In onze management letter van 17 februari 2016 hebben wij de bevindingen over de interne beheersing uiteengezet. Ons algemene beeld over de ontwikkelingen in de interne beheersing is positief. Wij zien dat de gemeente op meerdere onderwerpen werkt aan verbetering van de interne beheersing en de kwaliteit van de informatievoorziening en actief inspeelt op actuele ontwikkelingen.

Wij zijn daarbij ingegaan op drie belangrijke onderwerpen voor uw gemeente:

- Het Sociaal Domein (vanwege de 3 decentralisaties per 1 januari 2015).
- De grondexploitaties (vanwege de omvang en de risico's voor uw gemeente).
- Projecten, beheer & onderhoud (vanwege omvang van de uitgaven en het belang van een goede interne beheersing voor een sterk groeiende gemeente).

De actiepunten die voortvloeiden uit onze bevindingen zijn door uw organisatie op toereikende wijze betrokken bij de jaarrekeningcontrole.

IT Audit

In het kader van de jaarrekeningcontrole 2014 heeft Deloitte Risk Services (RS) een IT Audit uitgevoerd naar de IT beheersmaatregelen in en rondom de digitale factuurverwerking, de financiële administratie en de uitkeringenadministratie. De IT Audit betreft een onderzoek naar de kwaliteit van de IT beheersmaatregelen met betrekking tot bovengenoemde applicaties en database. De volgende gebieden zijn hierbij beoordeeld: informatiebeveiliging, wijzigingsbeheer, autorisatiebeheer en logische toegangsbeveiliging.

Uit het onderzoek bleke risico's met betrekking tot de automatisering van de gemeente Lansingerland. Gevolg hiervan is dat wij bij onze controle niet kunnen steunen op geautomatiseerde controles. Uw medewerkers geven aan dat de situatie in 2015 ongewijzigd was, wij hebben om die reden niet opnieuw een IT audit uitgevoerd maar dezelfde controle-aanpak toegepast. Wij adviseren u de aanbevelingen uit het onderzoek 2014 te implementeren in de geautomatiseerde omgeving. In 2016 zijn stappen gezet om hier invulling aan te geven.

Betalingsverkeer

Wij merken op dat in de standaardbankverklaringen per 31 december 2015 een aantal personen als betalingsgemachtigden zijn aangemerkt, die inmiddels niet meer werkzaam zijn bij de gemeente Lansingerland. Wij adviseren u wijzigingen in betalingsbevoegden tijdig te melden aan de banken.

Interne beheersing

Controleproces

Na uw opdrachtverstrekking van 9 oktober 2015 zijn wij gestart met de interim-controle. Wij hebben in de managementletter gemeld dat het proces van de interim-controle een lange doorlooptijd heeft gekend. De oorzaken hiervan - en tevens de belangrijke verbeterpunten - zagen wij daarbij in de regievoering tijdens de controle, de onderlinge afstemming tussen de afdelingen van uw gemeente en het uitvoeren van een kwaliteitsslag op aanlevering van documentatie. In februari zijn de bevindingen en aandachtspunten vanuit de managementletter voor de jaarrekening 2015 met uw organisatie afgestemd.

Op 21 maart 2016 zijn we gestart met de jaarrekeningcontrole. Positief ten opzicht van vorig jaar is de aanlevering van de grondexploitaties te noemen met gedetailleerde analyses en position papers. Bij een aantal onderdelen was de oplevering nog niet optimaal voor een efficiënte controle. Wij hebben daarover vervolgspraken gemaakt met uw afdeling financiën. Voorbeelden zijn het inzichtelijk maken van aansluitingen en specificaties van tussenrekeningen en het uitvoeren van een kwaliteitsslag op de aanlevering van voorzieningen. Op de vragen die wij tijdens de controle gesteld hebben is snel en adequaat gereageerd.

De jaarrekening is tijdens onze controle op een aantal punten aangepast. De gecorrigeerde fouten hebben wij opgenomen in bijlage A. Hieruit blijkt dat de correcties impact op het resultaat hebben gehad. De belangrijkste aanpassingen betreffen een aantal reservemutaties, presentatiecorrecties in de balans, een niet voldoende onderbouwde voorziening en tekstuele aanpassingen.

Met het oog op volgend jaar adviseren wij voorafgaande aan de controle een kritische interne screening te laten plaatsvinden op de kwaliteit van de jaarstukken en het opsteldossier.

Juridische procedures

In 2015 en 2016 zijn een aantal juridische procedures gevoerd door gemeente Lansingerland met leveranciers. In een aantal gevallen is de gemeente in het gelijk gesteld en in een aantal gevallen waren de uitkomsten ongunstig voor uw gemeente. Deze juridische procedures vergen veel tijd en energie. Dit bevestigt het belang van een diepgaande screening voordat tot samenwerking wordt overgegaan en het belang van een zorgvuldig proces van contractvorming. Uiteraard is monitoring gedurende de uitvoering ook van belang. De gemeente is overigens eind 2015 gestart met een traject om het contractmanagement verder op te zetten. De genoemde aandachtspunten worden daarin mee genomen.

Interne beheersing

Frauderisicoanalyse

Als onderdeel van onze controle hebben wij het college verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of vanwege de overtreding van wet- en/of regelgeving, in de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat het college daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met het toezichthoudend orgaan.

Tijdens de jaarrekeningcontrole heeft het managementteam ons voorzien van een frauderisicoanalyse. In de analyse wordt gerefereerd aan het uitgebreide onderzoek uit 2010 naar de fraudebestendigheid van de organisatie. Begin 2016 heeft uw organisatie een actualisatie opgesteld welke met de commissie BAC is afgestemd.

De analyse besteedt (nog) geen aandacht aan het integriteitsrisico van partijen waarmee wordt samengewerkt. Uw organisatie loopt hiermee het risico dat de interne beheersing door actuele ontwikkelingen kwetsbare plekken bevat die onopgemerkt blijven.

De huidige economische ontwikkelingen kunnen voor bedrijven, instellingen en hun werknemers leiden tot verhoogde prikkels of gelegenheden tot het doen van of meewerken aan fraude en/of transacties met een ongebruikelijk karakter. Wij hechten eraan te benoemen dat het belangrijk is dat periodieke risicoanalyses een vast onderdeel uitmaken van het interne controlesysteem dat erop is gericht bedrijfsrisico's te onderkennen, het belang en de waarschijnlijkheid daarvan in te schatten en het daarop toespitsen van de interne beheersing.

Fraude

In Nederland is de accountant wettelijk verplicht om alle ontdekte fraudegevallen te rapporteren aan het management van de organisatie. Wij merken op dat onze controle niet specifiek is ingericht op het ontdekken van fraude. De accountant is wel verantwoordelijk voor het betrekken van frauderisico's in de planning en uitvoering van zijn controleopdracht.

Wij hebben een fraudediscussie gevoerd met het controleteam en met het management van de gemeente Lansingerland, waarbij wij de nadruk hebben gelegd op de vermoedens van materiële onjuistheden als gevolg van fraude in de jaarstukken. Van het management hebben wij de bevestiging ontvangen dat er geen onregelmatigheden zijn geconstateerd waarbij het management of werknemers die een belangrijke rol spelen bij de maatregelen van interne beheersing of anderen in het geval dat de fraude van materieel belang kan zijn op de jaarrekening, zijn betrokken.

Tevens hebben wij zelfstandig werkzaamheden uitgevoerd die gericht waren op het risico van het 'omzeilen' van de interne beheersingsmaatregelen door het management te detecteren. Wij hebben specifieke controles uitgevoerd op memoriaalboekingen en schattingen en hebben significante en ongebruikelijke transacties met behulp van gegevensanalyses onderzocht.

Hoewel wij een sceptische houding hebben ten opzichte van risico's van fraude in de jaarrekening, willen wij opmerken dat onze controle niet specifiek is gericht op het ontdekken hiervan. Tijdens de uitvoering van onze controle van de jaarrekening 2015 hebben wij geen aanwijzingen verkregen dat er sprake is geweest van fraude.

Actuele ontwikkelingen

Actuele ontwikkelingen

Vennootschapsbelasting

Vanaf 1 januari 2016 worden publiekrechtelijke rechtspersonen vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijven. Om te beoordelen en/of waar deze wetgeving invloed heeft op de gemeente Lansingerland is het van belang om de impact daarvan te onderzoeken door middel van een impactanalyse. Op deze wijze wordt inzicht verkregen waar belastingheffing opkomt. Daaropvolgend moet in 2016 een plan worden opgezet om de organisatie van uw gemeente daarop af te stemmen.

Wij verwachten dat bij de gemeente Lansingerland deze wetgeving grote gevolgen kan hebben voor onder meer (niet limitatief) het grondbedrijf en samenwerkingsverbanden. De hiervoor genoemde impactanalyse moet duidelijk maken welke mogelijk andere activiteiten nog meer onder de belastingheffing kunnen vallen. In de voorbereiding op de kadernota 2017 is dit door de gemeente opgepakt.

De gemeente heeft in 2015 stappen gezet om de mogelijke gevolgen van de vennootschapsbelastingplicht in beeld te brengen en zo mogelijk financieel te vertalen. Omdat nog veel onderdelen van de wet- en regelgeving door de Rijksoverheid uitgewerkt en verduidelijkt moeten worden, is elke indicatie van financiële effecten omgeven met grote onzekerheden.

De invoering van de vennootschapsbelastingplicht voor uw gemeente brengt administratieve verplichtingen met zich mee die niet mogen worden onderschat. Wij adviseren hier tijdig in 2016 invulling aan te geven.

Ontwikkelingen BBV

Naast de notitie Grondexploitaties van het BBV, waaraan in het hoofdstuk Grondexploitaties gerefereerd is, zijn er in 2016 een aantal (geplande) wijzigingen die van invloed zijn op uw begroting en jaarrekening vanaf 2016. Wij adviseren u kennis te nemen van in ieder geval de volgende recent verschenen publicaties:

- Wijzigingsbesluit BBV maart 2016
- Notitie overhead april 2016
- Notitie faciliterend grondbedrijf 2016
- Notitie rente 2017

Bijlagen

Accountantsverslag 2015
Gemeente Lansingerland

Bijlage A: Overzicht gecorrigeerde fouten

Op 21 maart 2016 zijn wij gestart met de controle van de jaarrekening 2015. Een complete versie van de jaarrekening was toen nog niet beschikbaar en hebben wij op 22 maart ontvangen. Deze versie is tijdens onze controle aangepast. De financiële correcties betreffen:

Jaarrekeningpost	Omschrijving correctie	Bedrag (- = voordelig)
Voorzieningen	Vrijval voorziening baggeren doordat geen aansluiting meer is op het onderhoudsplan	€ -1.080.000
Voorzieningen	Opname voorziening voor gevelrenovatie gemeentehuis *	€ 1.500.000
Overlopende passiva	Onjuiste bepaling stand bekleemde middelen	€ -47.000
Presentatie	Diverse presentatiecorrecties in de balans (aansluitingen, vergelijkende cijfers, inconsistenties e.d.)*	-
Reserves	Een aantal mutaties waren niet juist of volledig verwerkt *	€ 6.840.000
PGB lasten	Verlaging lasten PGB's na afstemming met SVB	-622.000
SiSa	Aansluiting SiSa WSW (G1A.03)	-
		€ 7.835.000

* Correcties aangebracht op basis van eigen analyses en interne controles van de gemeente.

Bijlage B: Disclaimer en beperking in gebruik

Dit verslag is alleen bestemd voor de leden van de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Lansingerland en mag niet in zijn geheel of gedeeltelijk aan derden worden verstrekt of aangehaald zonder onze schriftelijke toestemming vooraf. Er wordt geen verantwoordelijkheid aan een derde partij geaccepteerd, omdat dit verslag daar niet voor opgesteld en bedoeld is. Dientengevolge nemen wij geen enkele verplichting of plicht van zorg aan ieder ander persoon aan wie dit verslag getoond of in zijn handen komt op ons.

De in dit verslag aan de orde gestelde onderwerpen zijn door ons geconstateerd gedurende onze controleopdracht waarvan wij van mening zijn dat zij uw aandacht behoeven. Het is geen allesomvattend verslag van alle geconstateerde zaken en in het bijzonder kunnen wij niet verantwoordelijk worden gesteld voor het rapporteren van alle bedrijfsrisico's of tekortkomingen in het systeem van interne beheersing. Elke conclusie, opinie of opmerking in dit verslag is verstrekt in de context van onze controleverklaring over de jaarrekening als geheel, welke zal worden verstrekt in onze controleverklaring.

Evenzo geldt dat de opmerkingen, bevindingen en aanbevelingen met betrekking tot het systeem van interne beheersing niet gelezen dienen te worden als een afzonderlijke opinie van het systeem van interne beheersing en haar werking.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, a UK private company limited by guarantee (“DTTL”). DTTL and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL (also referred to as “Deloitte Global”) does not provide services to clients. Please see www.deloitte.com/about for a detailed description of the legal structure of Deloitte Touche Tohmatsu Limited and its member firms.

Deloitte provides audit, consulting, financial advisory, risk management, tax and related services to public and private clients spanning multiple industries. With a globally connected network of member firms in more than 150 countries, Deloitte brings world-class capabilities and deep local expertise to help clients succeed wherever they operate. Deloitte's approximately 200,000 professionals are committed to becoming the most trusted and innovative firm.

This publication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, its member firms, or their related entities (collectively, the “Deloitte Network”) is, by means of this publication, rendering professional advice or services. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte Network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this publication.

© 2016 Deloitte The Netherlands